

Türk Hukuku'nda ve Karşılaştırmalı Hukukta
Vıcdanı Ret

Yasemin SEMİZ

**TÜRK HUKUKU'NDA VE
KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA
VICDANİ RET**

seçkin

Ankara 2010

Türk Hukuku'nda ve Karşılaştırmalı Hukukta Vicdani Ret

Yasemin Semiz

Hukuk Kitapları Dizisi: 1018

ISBN 978-975-02-1237-6

Birinci Baskı:

Mayıs - 2010

© **Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.**

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.'ye aittir. Yayınevinin yazılı izni olmadan, tanıtım amaçlı toplam bir sayfayı geçmeyecek alıntılar hariç olmak üzere, hiçbir şekilde kitabın tümü veya bir kısmı herhangi bir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

Sayfa Tasarımı:

Emre Kızmaz

Kapak Tasarımı:

İsmail Çam

Yayın ve Dağıtım:

Merkez: Seçkin Yayıncılık, Sağlık Sokak No: 21 06410 Sıhhiye, ANKARA

Tel: (0-312) 435 30 30 (Pbx), Faks: (0-312) 435 24 72

Şube: Ankara Adliye Sarayı K Blok Zemin Kat Sıhhiye, ANKARA Tel: (0-312) 309 52 48

Şube: Strazburg Cd. No: 23 Sıhhiye, ANKARA Tel: (0-312) 230 52 62

Şube: Abidei Hürriyet Caddesi 179/E (Şişli Ceza Adliyesi Altı) Şişli- İSTANBUL Tel: (0-212) 234 34 77

Web Adresi: www.seckin.com.tr, E-posta: yayin@seckin.com.tr

Baskı:

Seçkin Yayıncılık, Tel: (0-312) 435 30 30

Canım annem Fatma Semiz'e
ve
Canım babam Halit Semiz'e

Önsöz

Türkiye’de vicdani redde ilişkin tartışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Vicdani reddin bir insan hakkı olduğunu savunanlar olduğu gibi bu kavramın, ulusal mevzuat çerçevesinde bir hak olmadığı tespitinde bulunanlara da rastlanmaktadır.

Vicdani redde ilişkin değerlendirmelerin birçoğunda gözlemlenen husus ise değerlendirmelerin salt talepler üzerinde şekillenmesi, kavramlara ilişkin yeterli inceleme yapılmamasıdır. Vicdani ret konusu ele alınırken sağlıklı bir değerlendirmeye ulaşmak için askerlik kavramını da irdelemek gerekmektedir. Öte yandan, askerlik görevinin savaş eğitimi olarak tanımlanarak indirgemeci bir bakış açısıyla değerlendirilmesi de tartışmaların kısırlaşmasına neden olmaktadır.

Çalışmada; Türkiye’nin kendine özgü şartları, karşılaştırmalı hukuk karşısındaki durumu, tabi olduğu uluslararası hukuk yükümlülükleri incelenerek ve hem vicdani ret hem de askerlik ödevi kavramları irdelenerek vicdani ret kavramı, hukuki zeminde değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda ise vicdani ret eylemine ilişkin cezai norm düzenlenmesi önerilmiştir. Amaç, bilimsel nitelikli tartışma ve eser sayısının az olduğu bir konuda hukuk bilimine katkıda bulunmak ve konunun, pozitif hukuk çerçevesinde ele alınmasını sağlamaktır.

Temelini, bir yüksek lisans tezinin oluşturduğu çalışmanın ortaya çıkmasında katkıları olan Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü’nün tüm yönetici ve öğretim üyelerine, tez danışmanım sayın Prof. Dr. Feridun Yenisey’e, tez jürisinde yer alarak değerli görüşleriyle çalışmama katkıda bulunan sayın Prof. Dr. Füsun Sokullu Akıncı’ya ve sayın Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a;

yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini hep hissettiğim aileme; bilgisayarda yapılması gereken düzeltme ve düzenlemeler konusunda yardımını esirgemeyen kardeşim Yunus Semiz'e içten teşekkürlerimi sunarım.

Yasemin Semiz
Ankara, Mart 2010

Özet

Vicdani ret, gerek Türkiye’de gerekse Avrupa kamuoyunda tartışılan güncel bir konu haline gelmiştir. Vicdani reddin, üzerinde uzlaşma sağlanmış bir tanımı bulunmamaktadır. Bu durumun temelinde, reddetme eyleminin sayılamayacak kadar çok nedene dayanabilmesi önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle çalışmada, vicdani ret kavramı temel gerekçelerine ayrılarak incelendiği gibi türlere ayrılarak da incelenmiştir. Vicdani ret türleri, reddetme eyleminin içeriği noktasında farklılıklar oluşturmaktadır.

Vicdani ret kavramının, hangi üst başlık altında incelenmesi veya tartışılması gerektiği konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Vicdani ret, din ve vicdan hürriyeti kapsamında değerlendirilebilecek bir kavram mıdır veya tanımı gereği, hukuka aykırı olan bir sivil itaatsizlik eylemi midir sorularına bilimsel bir yanıt verilmiştir. Din ve vicdan hürriyeti ile sivil itaatsizlik kavramları ele alınarak sözü edilen sorulara yanıt aranmıştır.

Karşılaştırmalı hukuk bölümünde, vicdani reddin yabancı hukuk mevzuatlarında yer alıp almadığı veya ne şekilde yer aldığı açıklanmıştır.

Uluslararası hukuk bölümünde ise Türkiye’nin üyesi olduğu Avrupa Konseyi ve ardından, Avrupa Birliği Hukuku kapsamında vicdani ret kavramı incelenmiştir. Bu bölümde, Türkiye’nin vicdani reddi bir hak olarak düzenleme yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı sorusu yanıtlanmıştır. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi kararları doğrultusunda, Türkiye vicdani reddi bir hak olarak tanımak yükümlülüğüne sahip değildir. Ancak, Türkiye’nin vicdani ret eylemine münhasır bir hukuki düzenleme yapması gerektiği anlaşılmıştır. Avrupa Birliği üyeliği için ise Türkiye’nin vicdani reddi bir hak olarak tanınmasının isteneceği sonucuna varılmıştır.

Türkiye'nin kendine özgü sosyal ve ekonomik şartları, jeopolitik ve jeostratejik konumu, savunma ihtiyacı gibi hususlar vicdani reddin bir hak olarak düzenlenmesinin Türkiye lehine olmayacağını göstermektedir. Ancak, insan hakkı ihlallerine neden olmamak için vicdani ret eylemine özgü bir suç tipi yaratılmalıdır. Sözü edilen cezai norm düzenlemesiyle, askerlik hizmetini yerine getirmeyi reddedenler tek bir ceza mahkumiyetine tabi olacaklardır.

İçindekiler

Önsöz.....	7
Özet.....	9
Kısaltmalar.....	15

Birinci Bölüm KURAMSAL ÇERÇEVE

I. VİCDANİ RET KAVRAMI.....	17
A. Tanımlar	17
B. Vicdani Ret Sebepleri	19
1. Dini Sebepler	19
2. Vicdani Sebepler	22
3. Politik Sebepler.....	26
C. Ret Türleri	29
1. Basit Vicdani Ret.....	29
2. Kökten Vicdani Ret	30
3. Seçici Vicdani Ret.....	31
4. Gri Ret.....	32
D. Vicdani Reddin Ortaya Çıkardığı Zorluklar	34
II. TÜRK HUKUKU VE VİCDANİ RET	36
A. Askerlik Ödevinin Türk Hukuku'nda Düzenlenmesi	36
B. Askerlik Ödevinin Sosyal Yönü	38
C. Askerlik Ödevi ve Türkiye'nin Güvenliği İlişkisi	40
D. Türkiye ve Vicdani Ret Düzenlemesi.....	42
1. Kanun Önünde Eşitlik İlkesi ve Vicdani Ret	86
2. Laiklik İlkesi ve Vicdani Ret	91
3. Halkı Askerlikten Soğutma Suçu (TCK m.318) ve Vicdani Ret	101
III. VİCDANİ RET – SİVİL İTAATSİZLİK	105

A. Sivil İtaatsizlik Kavramı.....	105
1. Tarihçesi	105
2. Tanımı	107
B. Sivil İtaatsizlik Kavramının Özellikleri	108
1. Adil veya Ahlaki Olmayan Bir Hukuk Kuralı veya Resmi Politika	108
2. Hukuk Kuralının Amaçlı İhlali	109
3. Kanunu İhlal Eden İtaatsizin Cezai Sorumluluğu Kabullemesi	110
4. Sivil İtaatsizliğin Kişisel Çıkar Gözetmeyen Bir Eylem Olması	111
5. Sivil İtaatsizliğin Anlamlı Sayıda Kişinin Katılımıyla Gerçekleşmesi	112
6. Sivil İtaatsizliğin Şiddetsiz Olması	113
7. Sivil İtaatsizliğin Aleni Olması	114
8. Sivil İtaatsizliğin Nihai Bir Eylem Olması	115
C. Sivil İtaatsizlik – Vicdani Ret İlişkisi(zliği)	116
IV. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA VİCDANİ RET	123
A. Karşılaştırmalı Hukukta Vicdani Redde Genel Bakış.....	123
B. Zorunlu Askerlik Uygulamasının Bulunmadığı Ülkeler	125
C. Zorunlu Askerlik Hizmetinin Bulunduğu ve Vicdani Reddin Bir Hak Olarak Düzenlendiği Ülkeler.....	127
D. Zorunlu Askerlik Hizmetinin Bulunduğu ve Vicdani Reddin Bir Hak Olarak Düzenlenmediği Ülkeler	135

İkinci Bölüm BULGULAR VE YORUM

I. ULUSLARARASI HUKUKTA VİCDANİ RET	139
A. Avrupa Birliği Hukuku ve Vicdani Ret.....	139
1. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri	139
2. Avrupa Birliği Hukuku ve İnsan Hakları	141
3. Avrupa Birliği Adayı Türkiye ve Vicdani Ret	146
B. Avrupa Konseyi ve Vicdani Ret.....	151
1. Avrupa Konseyi'nin Yapısı.....	151
2. İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Vicdani Ret.....	153
a. Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı – Vicdani Ret.....	153

b. Düşünce, Din ve Vicdan Özgürlüğü – Vicdani Ret	155
3. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Vicdani Ret	159
a. Ülke/Türkiye Kararı	161
4. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarının İnfazı	169
II. VİCDANİ REDDE İLİŞKİN CEZAI NORM DÜZENLEMESİ	172
Sonuç ve Değerlendirme	175
Kaynakça	181
Kavramlar Dizini	191